'ตลาดล่าง' แสงเงาแห่งสวี

ชุมชนตลาดล่าง ๑๐๐ ปี
อ. สวี จ. ชุมพร

ชุมชนตลาดล่างตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำสวีและสถานีรถไฟสวี อำเภอสวี จังหวัดชุมพร เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2466 เมื่อ **นายมุตัน แซ่ฮุน** คหบดีชาวจีนได้ซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อสร้างโรงสีข้าว โรงเลื่อย และบ้านพักอาศัยของครอบครัว หลังจากนั้นนายมุตันและครอบครัวได้สร้างห้องแถวไม้สองชั้นตลอดแนวสองฟากถนนวานิชบำรุงซึ่งเป็นถนนหลักของชุมชน เพื่อใช้เป็นบ้านเช่าพักอาศัยและค้าขายจนกลายเป็นตลาดร้านค้าที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น

การค้าขายบนถนนวานิชบำรุงเจริญเติบโตมาอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนสอนภาษาจีน โรงภาพยนตร์ และโรงไฟฟ้าเอกชนแห่งแรกและแห่งเดียวขึ้นในชุมชน จนกระทั่งเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา การค้าขายเริ่มซบเซาลงเนื่องจากท่าเรือของชุมชนไม่ได้รับความนิยมเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา และมีการย้ายการค้าขายไปยังพื้นที่อื่น รวมทั้งการปิดตัวลงของโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนสอนภาษาจีน โรงภาพยนตร์ และโรงไฟฟ้า

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอาคารและสิ่งปลูกสร้างบนถนนวานิชบำรุงก็ได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดีจากลูกหลานของนายมุตัน และเจ้าของอาคารรายอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2543 ชุมชนตลาดล่างก็ได้ถูกใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง "ยุวชนทหารเปิดเทอมไปรบ" ของผู้กำกับ นายยุทธนา มุกดาสนิท ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 กลุ่มอาคารบนถนนวานิชบำรุงได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทอาคารพาณิชย์จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ปัจจุบันชุมชนตลาดล่างมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 31 ครัวเรือน ประชากรรวม 105 คน

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน คือช่องทางเดินใต้พื้นชั้นบน กว้าง 1.20–1.50 เมตร เสาลอยด้านหน้าอาคารเป็นเสาสี่เหลี่ยมจัตุรัสใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก มีการตกแต่งด้วยการเซาะร่อง มีกันสาดยื่นเพื่อกันแดดกันฝน หลังคามีความลาดชันสูง บานประตูชั้นล่างเป็นบานเฟี้ยมไม้แผ่นเรียบ ส่วนใหญ่มี 8–10 บาน แล้วแต่ความกว้างของเรือนแถวไม้ เหนือประตูบานเฟี้ยมชั้นล่าง และเหนือหน้าต่างชั้นบนเป็นช่องลมสำหรับระบายอากาศ มีทั้งช่องลมไม้ตีทแยง และช่องลมไม้แกะสลักเป็นลายพรรณพฤกษาแบบศิลปะจีน หน้าต่างเป็นบานไม้เปิดคู่ อาคารบางหลังมีระเบียงด้านหน้า ราวระเบียงเป็นไม้ มีลวดลายสวยงาม พื้นที่ใช้สอยชั้นล่างเป็นห้องโถงโล่งสำหรับการค้าขาย ปัจจุบันใช้เป็นที่พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชั้นบนเป็นที่พักอาศัยตั้งแต่แรกสร้าง

ในปี พ.ศ. 2555 นักวิจัยจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้เริ่มงานวิจัย **"โครงการแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมแบบการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา กลุ่มอาคารบนถนนวานิชบำรุง อำเภอสวี จังหวัดชุมพร"** ซึ่งโครงการนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตั้งแต่การสำรวจพื้นที่ การบันทึกข้อมูล การระบุคุณค่าความสำคัญในด้านต่าง ๆ การตัดสินใจเลือกวิธีอนุรักษ์และการนำไปสู่การปฏิบัติตามแผนอนุรักษ์และพัฒนาที่ได้วางไว้ โดยกิจกรรมและโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้วมีดังต่อไปนี้ คือ

1. จัดทำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของชุมชนในรูปแบบโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ ภาพถ่าย ภาพวาดลายเส้นดินสอ แบบทางสถาปัตยกรรม วีดิทัศน์ และเอกสาร หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้มอบข้อมูลเหล่านี้ให้กับเทศบาลตำบลนาโพธิ์ เจ้าของอาคาร ประชาชนในพื้นที่ เครือข่ายผู้สนใจประวัติศาสตร์อำเภอสวี และนักวิชาการไทยที่ทำงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิม

2. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นชุมชนตลาดล่าง เพื่อเป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของชุมชนแก่ประชาชนในพื้นที่และผู้สนใจทั่วไป

3. เจ้าของอาคารบางท่านได้ซ่อมแซมกันสาดด้านหน้าอาคารเรือนแถวไม้ และสามารถรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมเอาไว้ได้

4. เทศบาลตำบลนาโพธิ์บรรจุแผนการอนุรักษ์อาคารบนถนนวานิชบำรุงในแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2556–2558)

5. จัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาอาคารด้านสถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมบนถนนวานิชบำรุง (ตลาดล่าง) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม

6. สร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัย นักวิชาการต่างสถาบัน เทศบาลตำบลนาโพธิ์ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนตลาดล่าง เครือข่ายผู้สนใจประวัติศาสตร์อำเภอสวี และลูกหลานนายมุตัน แซ่ฮุน

ชุมชนตลาดล่างเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเทคโนโลยีการก่อสร้างอาคารในอดีตอันเป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์ที่ยังคงเหลืออยู่ท่ามกลางกระแสการพัฒนาเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปทั่วทุกภูมิภาค ชุมชนนี้จึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของอำเภอสวีที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนจากทางน้ำสู่ทางบกได้อย่างชัดเจน

ปัจจุบันยังมีย่านชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมในประเทศไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมิได้มีการริเริ่มปรับปรุงฟื้นฟู ดังนั้นควรมีการเรียกร้องให้รัฐบาลกลางเข้ามาสนับสนุนท้องถิ่นที่ต้องการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของตนเองเพื่อให้มีทรัพยากรเพียงพอทั้งในด้านนักวิชาการ บุคลากร แนวทางและแผนงาน และงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งจะมีส่วนช่วยรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติอาไว้ได้อีกทางหนึ่งด้วย.

นายปริญญา ชูแก้ว
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง